

A közművelődési szakma felsőfokú képzésének 65 éve

A felsőfokú közművelődési szakemberképzés folytonossággal és törésekkel jellemezhető utat járt be az 1950-es évektől napjaink közösség-szervezés szakjáig. Kevés olyan szakot és szakmát említhetünk, amelynek képviselői ennyi „harcot” és „szélmalomharcot” vívtak területük elismertségéért, elfogadásáért, sőt sokszor mindössze továbbéléséért (v.ö. Durkó, 1990).

Mára elmondhatjuk, hogy a közművelődési szakemberképzés elért professzionalizációja egyik lehetséges csúcspontjához: megjelent és gyors ütemben a harmadik legnépszerűbb bölcsész szakká vált a közösség-szervezés egyetemi alapszak (BA szak) három különböző szakiránnyal (humánfejlesztő, ifjúsági közösség-szervező, kulturális közösség-szervező), és jelenleg (2020-ban) 12 felsőoktatási intézmény kínálati palettáján szerepel: hol egy, többségében kettő, néhol pedig akár három szakirányi kínálattal is. Érettségivel belépők számára emellett a közösségi művelődés osztatlan tanári szak is lehetőséget kínál különböző szakpárokkal öt egyetemen, és az alapszakra épülve a kulturális mediáció mesterszak (MA) után a tudományos (PhD) fokozat megszerzésre is öt egyetem kínál lehetőséget.

A népművelők képzésének előzményei

A közművelődési szakma gyökereit a művelődő, hagyományörző, önnelvelő közösségek kialakulásáig visszavezethetjük, a közművelődés és a felnőttnevelés döntően ezekhez kapcsolódott már a 17. század folyamán. (A közművelődés szakma gyökereiről lásd Juhász, 2016) A közművelődési **szakemberek képzésének kezdetei** azonban csak a II. világháborút követően indultak el. Főként szabadiskolák alap-, közép- és felsőfokon oktattak népművelési ismereteket, majd a Szabadművelődési Akadémia ún. szabadművelődési ügyvivőket, és több helyen kulturális vezetőképző tanfolyamok is indultak a kulturális intézmények élén állók továbbképzésére. Viszonylag gyorsan megjelentek ezek az ismeretek tanító- és tanárképző főiskolákon szabadművelődési órák keretében, amelyben Karácsony Sándor személyének és eszméinek nagy szerepe volt. Karácsony Sándor elsőként építette be a felnőttek nevelését és művelődését a neveléstudomány rendszerébe, felnőttnevelési és felnőttkori művelődési koncepciója a rendszerváltozás utáni időszakban is érvényes hagyományt képvisel (Durkó, 1998:75, Karácsony, 1947).

A **szakemberképzés intézményesülése** Debrecenhez köthető, ahol 1956. szeptember 26-án nyitották meg a kapukat a népművelési szemináriumra jelentkező hallgatók számára. A képzés küldetését jól jelezhetjük Kende István, az akkori Népművelési Minisztérium miniszterhelyettese soraival: „*Legyen az új szak méltó folytatása – írja – a debreceni egyetem, a debreceni kultúra nagy hagyományainak, segítse azoknak nevelését, akik az egykori nemes népművelők, debreceni tanítványok, Fazekasok, Csokonaiak, Móriczok, Adyk és a többiek örökébe lépnek*” (Kende, 1956). A szakemberképzés alapítója **Durkó Mátyás** (1926-2005), akinek 1956-tól 1984-ig főállása és élet-

1. kép: Durkó Mátyás arcképe
(Forrás: Durkó Mátyásné családi fotói)

célja a debreceni szakemberképzés működtetése (Boros, 1986; Durkó, 1986). Ezt korai kényszerű nyugdíjaztatása után is folytatta tudományos és közéleti munkásságával egészen haláláig (Durkó, 1998; Maróti, 2005; Balipap, 2006). (1. kép)

A szakképzés főbb változása
 it T. Kiss Tamás munkája foglalja össze elsőként (T. Kiss, 2000), és ezt kiegészíthetjük Durkó Mátyás (1995, 1997), Rubovszky Kálmán (1994), Sári Mihály (2000) és a szerző (Juhász, 2016) munkáival, és személyes szakmai élményeinkkel, tapasztalatainkkal. Mindezek alapján foglaljuk össze kronologikusan, de vázaltszerűen a mára már közel 65 év szakemberképzési eseményeit.

1956-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Pedagógiai Tanszékén létrejött az egyetemi *népművelési szeminárium*, amelyet ekkor két tanárszakkal rendelkező hallgatók vehettek fel ún. C szakként. A képzés kezdetétől népszerű volt, az itt végzett hallgatók meghatározó pozíciókban helyezkedtek el, és ezzel tovább népszerűsítették a képzést Debrecenben és az ország más részein is. 1959-től a tanító- és óvónőképző főiskolák kötelező tárgya lett a *népművelési ismeretek*, és ebből fejlődött ki később ezeknek a főiskoláknak a *tanító népművelési specializációval* képzése is. 1961-ben a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetemen Maróti Andor vezetésével elindult az egyetemi szintű *népművelési képzés*, amelyet szakpárban lehetett felvenni, tehát itt már ún. második vagy B szakként indították a képzést, amely bármely más főszak mellé felvehető volt. 1963-ban a Kossuth Lajos Tudományegyetemen is áttértek a B szakos képzésre, és hosszú időn keresztül ez lett a képzés legmeghatározóbb formája. A tanárképző főiskolákon sorra tanítottak népművelési ismereteket, amelyek között elsőként 1962-ben Szombathelyen,

majd 1963-ban a debreceni tanárképző főiskolán indult *népművelő-könyvtáros* főiskolai szakpár. Az 1970-es évek pártpolitikai határozatai révén változott meg először a képzés elnevezése: a népművelőből *közművelődési előadó* vált, bár a köztudatban és a szakemberek szóhasználatában is megmaradt (és napjainkban is megvan) a népművelő kifejezés (Durkó, 1995, 1997). A népművelő és a későbbi közművelődési előadó képzés is a korban meghatározó elképzeléshez igazodott: *„a népművelés feladata a kultúra széleskörű terjesztése és a művelődési alkalmak hozzáférhetővé tétele a társadalom egészében. ..., a társadalom egészére ható, iskolán kívüli művelődés szervezését jelentette, különös hangsúlyt helyezve a hátrányos helyzetű rétegek felvilágosítására és műveltségi hiányaik pótlására”* (Maróti, 2006:2). Ebből következően kezdetektől megjelent benne a kulturális és felnőttképzési tartalom színes palettája: döntően kulturális intézményekben fejtették ki az itt végzettek a tevékenységüket, azonban annak tartalmát nagymértékben meghatározta a kulturális lehetőségek mellett az ismeretterjesztés és a képzés.

1971-ben, az alapítást követő 15. évben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen a Pedagógiai Tanszékéből kiválva létrejött a Felnőttnevelési és Közművelődési Tanszék mint a szakma első önálló tanszéke, Durkó Mátyás vezetésével. (A későbbiekben sorra alakuló tanszékeket nem soroljuk fel.) Eközben teret nyert a képzés egyre több új képzőhelyen: elsőként 1972-ben a Gödöllői Agrártudományi Egyetem főiskolai közművelődési képzése (később Jászberénybe átkerül) indult el. 1975-ben öt tanári és tanítóképző főiskolai intézményben is elindult a közművelődési szakemberképzés: Egerben az akkori Ho Si Minh Tanárképző Főiskola (ma Eszterházy Károly Egyetem), Nyíregyházán a Bessenyei György Ta-

nárképző Főiskola (ma Nyíregyházi Egyetem), Pécsen a Tanárképző Főiskola (ma Pécsi Tudományegyetem BTK) Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola (ma Szegedi Tudományegyetem JGYPK), Budapesten pedig az akkori Budapesti Tanítóképző Főiskola (ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar) keretében. Baján, az Eötvös József Főiskolán 1976-ban önálló Közművelődési Tanszék alakult, amelynek tanári kara szintén a népművelői és a könyvtárosi szakma alapját sajátította el a tanítói képzés mellett.

1987-ben Esztergomban az országban elsőként megindult a 4 éves tanító-művelődésszervező szakos képzés, amely azon túl, hogy már akkor megteremtette a 4 éves tanítóképzést, átalakította a képzést *művelődésszervező* szakra. Ez a művelődésszervező főszakos képzés szakpárban 1992-től sorra terjedt el főiskolai szinten a korábban már képző intézményeknél és újabbnál is. Egyetemi szinten pedig a művelődési (és felnőttképzési) menedzser főszakos képzés jelent meg, és ez önálló szakként is választható volt. Az egyetemi 5 éves művelődési (és felnőttképzési) menedzser szak indítási jogát a számos intézményből csak Debrecen és Pécs tudta magáénak, mert időközben az ELTE-n 1995-től megszűnt a képzés (később két karon is indult főiskolai szinten: ELTE PPK és ELTE TÓFK, ma csak az ELTE PPK keretében). A két egyetemi szintű képzőhely mellett a főiskolai művelődésszervező szakot egyre több intézmény indította egyre különbözőbb szakosodási lehetőséggel. A képzési és kimeneti követelmények szerint *„a szak célja olyan szakemberek képzése, akik a kulturális intézményrendszerrel, annak társadalmi környezetéről, az intézmények és kulturális rendezvényeik szervezéséről és menedzseléséről szerzett ismereteik alapján képesek a közművelődés, a közgyűjtemény területén, településeken, intézmé-*

nyekben, szervezetekben és közösségekben közvetlen tervező, szervező, értékelő, irányító, illetve animátori, tanácsadói munkakörök ellátására”. A szakhoz kapcsolódóan különösen a főiskolákon számos szakosodási lehetőség nyílt, intézményenként 2-8 féle is akár, például turizmus, média, felnőttképzés, szabadidő-szervezés, kistérségi menedzser, nonprofit menedzser stb. specializációk. Ezek részben erősítették, népszerűvé tették a képzést, másrészt a szak „polihisztorsága” miatt számos támadást is kapott a különböző tudományterületektől. A szak végzettjeinek a szakmához való kötődése azonban erősen kialakult, az MTA Szociológiai Kutatóintézete vezette országos kutatás eredményeképpen a művelődésszervezők legfőbb hivatásuknak tartották „megszervezni, hogy az emberek hozzájussanak a számukra fontos kulturális javakhoz” (Hidy, 2001).

1993-ban a PhD fokozatszerzési lehetőség megnyílt országszerte, és a szakhoz kapcsolódóan már ebben az évben a debreceni Kosuth Lajos Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Programjának Felnőttnevelési és Közművelődési Alprogramjában fogadták elsőként a kulturális és felnőttképzési szakma kutatóit. Később több egyetem Neveléstudományi Doktori Programja, és esetenként más (pl. történelmi, szociológiai stb.) doktori programok is befogadták és befogadják ma is a felnőttképzési és kulturális doktori témákat. Napjainkra kulturális és/vagy felnőttképzési témában doktori fokozat szerzhető elsősorban többek között a Debreceni Egyetem Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programjában, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolájában, a Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskolájában, az Eszterházy Károly Egyetem Neve-

léstudományi Doktori Iskolájában. A szakma ilyen irányú megerősödésével újabb képzőhelyek is megjelentek. 1994-től indult a művelődésszervező szakos képzés Győrben, majd 2000-ben Kaposváron, 2002-ben a budapesti Zsigmond Király Főiskolán.

2002-ben a képzőhelyeket némileg visszavetette, hogy főiskolai és egyetemi szinten is művelődésszervező szakká alakult át a képzés, és ekkortól csak szakpárban végezhető főiskolai és egyetemi szinten is, tehát a művelődési (és felnőttképzési) menedzser önálló egyetemi szak megszűnt, csak a kimenő évfolyamok végezhetek még ilyen diplomával. Egyben változtak a képesítési követelmények is, amely nyomán a képzési tartalom is szűkült (OM 2002). A szűkülés három területen érvényesült elsősorban:

- A korábbi „menedzser” elnevezés eltűnt, ami mintegy húzónév funkcionált, tehát jelentős létszámot vonzott a képzés és egyben a szakma felé. Ellenben a menedzsment tantárgyak továbbra is hangsúlyosak maradtak, és egyben a főiskolai és egyetemi szintű képzés közötti egyik fő különbséget jelentették. A menedzser elnevezés kikerülése a szak nevéből főként az erős gazdaságtudományi ellenlobbnyak köszönhető.

- A „felnőttképzés” elnevezés is kikerült a korábbi szaknévből és ezzel párhuzamosan csökkent (kb. felére, kétharmadára) a felnőttképzési tárgy körű tanegységek száma, amelyek különösen jelentős vonzerőt jelentettek a levelező tagozatra jelentkező hallgatók számára, akik nagy számban érkeztek a felnőttképzés humán menedzsment területéről másoddiplomát szerezni.

- A szak nappali tagozaton csak társított formában, tehát más szakkal együtt vehető fel ekkortól, ezáltal a tantárgyak száma kb. 20%-kal csökkent.

Mindezek ellenére 2004-ben még két újabb helyszínen, Székes-

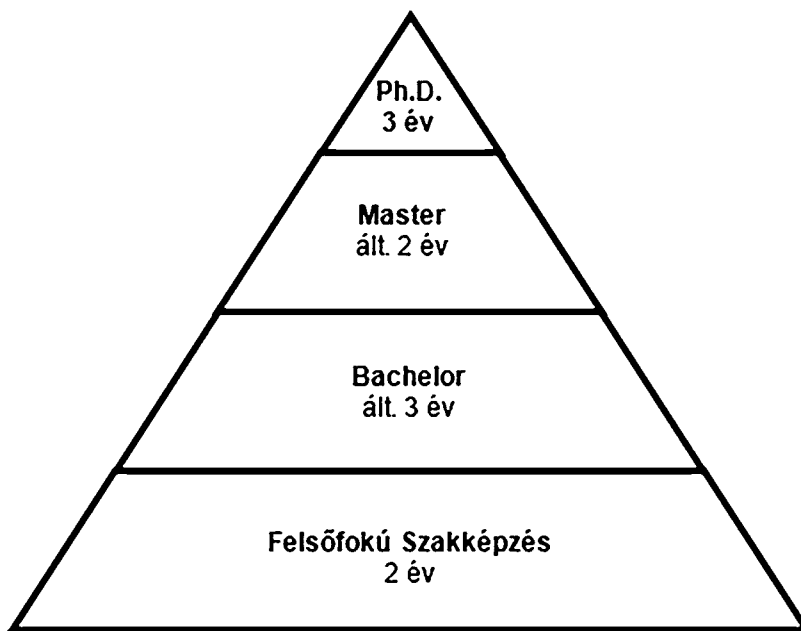
fehérváron és Hajdúböszörményben is megjelent a művelődésszervező szakos főiskolai képzés. Így 2006-ra (a művelődésszervező szak utolsó indítási évfolyamára) 15 felsőoktatási intézményben folyt a képzés a kifutó évfolyamokon (2010-ig), köztük Debrecenben egyetemi szinten, Pécsset egyetemi és főiskolai szinten, a többi helyszínen csak főiskolai szinten.

A szakemberképzés a bolognai átalakulásban felnőttképzési túlsúllyal

A 2000-es évek eleje már a **bolognai képzési rendszerre** való áttérésről, ennek megtervezéséről szólt. Az oktatási tárca kötelezte a felsőoktatás szereplőit, hogy 2006-ig minden területen alakuljon át a hagyományos, duális rendszer a bolognai elvárásoknak megfelelően lineárisra. A bolognai rendszer egy egymásra építő felsőfokú képzési rendszert képzel el, amely **piramis** alakját az egyes szinteken elképzelt hallgatói létszámoknak köszönheti. A jól ismert **bolognai piramis** látható a következő ábránkon. (1. ábra)

A bolognai képzési rendszer az első évek tanulságai alapján Magyarországon felemásan valósult meg: a felsőfokú szakképzések hallgatói létszámát nem sikerült a legszélesebb lépcsőfokká tenni, így véleményem szerint a piramis hazánkban fenyőfa alakúvá fogyott. Továbbra is él a felsőfokú (2013-tól felsőoktatási) szakképzés, azonban az abban tanulók aránya még tízedét sem éri el az alapképzésben tanulókének. A master és PhD képzésben tanulók számaránya pedig több évben alulmaradt a várakozásoknak, így a piramis mind felfelé, mind lefelé igen „karcsú”, az alapképzési (Bachelor, BA/BSc) szakasza vált hangsúlyossá.

A 2006-ig is jól működő művelődésszervező képzés Bolo-

1. ábra: A bolognai képzési rendszer egymásra épülése és a tervezett hallgatói létszámoszlások

gna-konformmá alakítására jött létre a szakma **konzorciuma**, amely kezdetben a művelődésszervező konzorcium, később a képzés elnevezése körüli bonyodalmak után andragógiai konzorcium néven működött, mára Művelődéstudományi és Andragógiai Szakbizottság néven tevékenykedik. Ehhez a konzorciumhoz sorra csatlakoztak a képzést indítani kívánó intézmények, esetenként akár egy intézményen belül két különálló karral, míg minden, a közművelődési szakokat indító képzőhely tagjává vált a konzorciumnak.

A **felsőfokú szakképzés** területén a konzorciumnak csak időleges eredményei voltak (pl. ifjúságsegítő FSZ, közösségi-civil szervező FSZ), ezek pár éves átmeneti működés után megszűntek, a konzorcium pedig nem kezdeményezte ennek a szintnek az újbóli megerősítését. Közművelődési területen ehelyett a nem felsőfokú képzési szinthez kötődő, Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) szereplő közép- és felsőfokú közművelődési szakemberképzések váltak meghatározó képzésekké.

A konzorciumi munka és a hivatalos szervek állásfoglalásai alapján kialakult a képzés **alpfokozata**, amelyet 2006 szeptemberétől andragógia alapszakként indítottak az intézmények, az utolsó évfolyamok ebből 2019-ben végeztek. A szak tartalmilag is összetett feladatokat vállalt, így hozzá lehetséges szakirányként (egyben szakmaterületre való specializálódásként) társulhatott intézményenként egy-négy szakirány, amelyek lehetőségei: művelődésszervező, felnőttképzési szervező, munkavállalási tanácsadó és személyügyi szervező szakirány. Az új alapképzési szaknak jelentős előnye volt a tudományterületi erősebb beágyazottság (neveléstudomány), az interdiszciplináris jelleg, és az andragógiai területek képzésének nagyobb lehetősége. Egyértelmű hátránya volt azonban a művelődésszervező képzés „beesüllyesztése” az andragógiai területbe, a bolognai rendszerhez igazodó viszonylag sok és széles alapozó szakasz, a szakirányra jutó kevés idő (egy év), és a főiskolák korábbi, említett népszerű szakirányainak beolvadása/redukálódása. Mindennek ellenére

a jelentkezők és felvettek száma az andragógia szakon a korábbi művelődésszervező szakhoz hasonlóan 2011-ig igen magas volt, majd a szak helyzetének drasztikus romlása 2013-ban azzal az oktatáspolitikai intézkedéssel következett be, amely 15 másik szakkal együtt (pl. jogász, közgazdász) az andragógia szakot is a „luxus szakok” közé sorolta, és az államilag finanszírozott helyekre való bejutást extrém magas pontszámok bevezetésével korlátozta.

A képzési terület **mesterfokozatára** három tervezet alakult ki a konzorciumban, amelyek közül 2007-re már akkreditálta a Magyar Akkreditációs Bizottság az andragógia, valamint az emberi erőforrás tanácsadó mesterszakot, ezek a 2008 szeptemberétől induló tanévben már el is indultak, a helyszínek bővülése pedig folyamatos. A harmadik (kezdetől) tervezett mesterképzés a **kulturális mediátor mesterszak**, amelynek az akkreditációját 2009 nyarán fogadta el a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB), jelenleg a következő helyszíneken zajlik a képzés: DE BTK, ME BTK, PTE FEEK, SZIE AK, SZTE JGYPK. A képzési és kimeneti követelményei alapján *„A képzés célja olyan szakemberek képzése, akik megszerzett nevelés- és kultúratudományi, pszichológiai, társadalomtudományi ismereteik birtokában képesek a szociokulturális társadalmi folyamatok elemzésére, a szükségletek felmérésére, elemzésére, a megjelent igények megjelenítésére, a kultúra tartalma, a kultúra alkotói és a különböző társadalmi csoportok közötti mediálásra, professzionális kultúrák közvetítésére. A végzettek alkalmasak a különböző településeken, hazai és nemzetközi közösségekben a kulturális igények alapján a művelődési lehetőségek fejlesztésére, kulturális projektek tervezési, szervezési, üzemeltetési és ellenőrzési feladatainak ellátására”.*

A szakemberképzés újabb átalakulásai kulturális hangsúllyal

A 2013-as év újabb átalakulásokhoz hozott magával a kulturális és felnőttképzési szakmában, és a felsőfokú képzések palettáján általában. Ez magában rejt ígéretes lehetőségeket is (a kulturális terület új önálló szakjának és tanárképzésbe ágyazódásának megjelenésével), de visszalépéseket is (az andragógia szak alapfokozatának megszűnésével és a felsőfokú szakképzések átalakulásával).

A felsőfokú szakképzések helyét 2013-tól a **felsőoktatási szakképzések** veszik át (230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet a felsőoktatási szakképzésről és a felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről). Ebben a rendszerben számos előremutató lépés van, többek között ilyen a gyakorlati rendszer megerősítése, a felsőoktatási szakképzések felsőfokú végzettségének elismerése. A kulturális és felnőttképzési terület azonban ebben nem kapott lehetőséget, így a kulturális és felnőttképzési szakterületnek (egyelőre) nem lett felsőoktatási szakképzése. A későbbiekben ez még kezdeményezhető, de a felsőfokú szakképzésnél már korábban említett okok itt is átgondolandóvá teszik a kezdeményezést: a szakma felsőoktatási szakképzésének elindítása akár a BA képzéssel konkurens lehet, és szakmai visszalépést okozhat, ha a felsőoktatási szakképzés beindul, a BA képzés pedig meggyengül.

A 2013-as év másik átalakulása a tanári rendszerhez kapcsolódik. Az új tanárképzési rendelet (283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről) megszüntette az eddig hatékonyan működő játék- és szabadidő-szervező tanári, valamint andragógus tanári mesterszakokat,

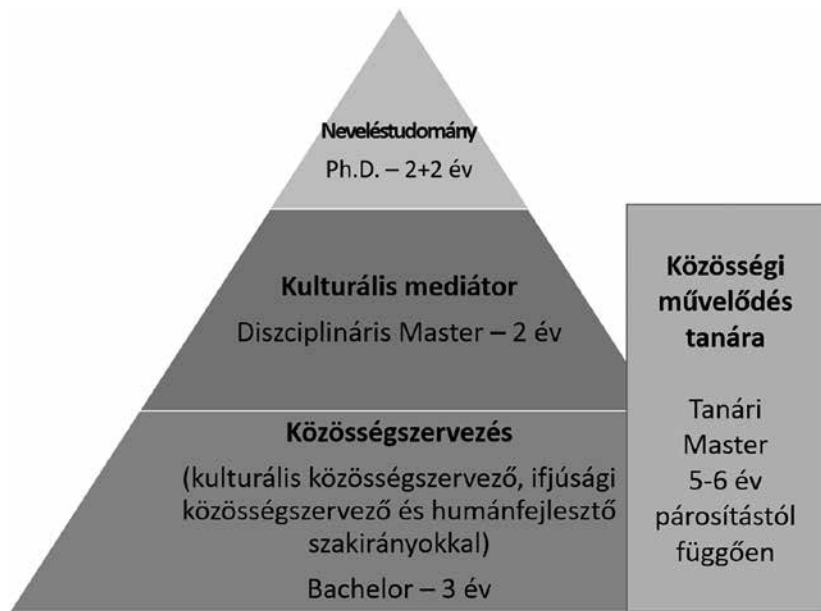
és csak szakirányú továbbképzés-ként engedélyezte a továbbiakban azokat. Ezzel azonban a képzések népszerűsége csökkenni fog, mivel kevesen tudják vállalni a szakirányú továbbképzésekkel járó költségtérítést, ugyanis a szakirányú továbbképzés mint képzési forma csak költségtérítéssel érhető el. Megjelenik azonban egy új tanári mesterszak, amely a szakterület szempontjából meghatározó: **közösségi művelődés tanári mesterszak** néven. Az új szak célja a képzési és kimeneti követelményei alapján: „... az iskolai nevelés-oktatás szakképesítés megszerzésére felkészítő szakaszának évfolyamain közösségi művelődés elméleti és a gyakorlati tantárgyainak tanítására, az iskola pedagógiai feladatainak ellátására, a köznevelés rendszerének intézményeiben a tanórán kívüli tevékenység szervezésére, a közösségi művelődés pedagógiai kutatási, tervezési és fejlesztési feladatainak ellátására, a közművelődésben, a helyi társadalomfejlesztésben kultúraközvetítői, közösségfejlesztői munka végzésére, valamint a tanulmányaik doktori képzésben történő folytatására képes tanárok képzése”. A képzés első évfolyamai 2014-ben indultak el az ezt kérelmező felsőoktatási intézményekben. Némiképp az új szak ellenében érvényesül az az új tendencia azonban, amely a korábbi általános művelődési központokat felszámolta, és az oktatási intézményeket a Klebelsberg Intézményfenntartó Központhoz csatolta. Ezzel ugyanis megszűnik az a terep, ahol a közoktatás és kultúra egy intézményen belül él, és a közösségi művelődés tanárának az egyik lehetséges munkahelye lehetne. Emiatt az új közösségi művelődés tanári mesterszak végzettjei elsősorban olyan közoktatási intézményekben dolgozhatnak, amelyek kellően nagyok ahhoz (pl. 500 fő fölötti tanulói létszámúak), hogy a szakemberek a tanulók kö-

zösségi tevékenységét főállásban koordinálják. Emellett érvényesülhetnek az új szakemberek olyan közoktatási vagy közművelődési intézményekben is, amelyek kistélepeken/városi településrészen működnek, ahol a kulturális/közművelődési feladatellátáshoz nem áll rendelkezésre vagy kevés a szakirányú végzettségű munkatárs. Ebben az esetben azonban a két fenntartóhoz tartozó közoktatási és közművelődési intézményben leginkább megosztott, részidős formában lennének foglalkoztathatók az új közösségi művelődés tanárai. A harmadik lehetőség, hogy a közösségi művelődés tanárai a közművelődési pályára lépnek, és a tanári végzettségük háttérbe kerül ezáltal (bár bizonyos tanári kompetenciáik a közművelődésben is jól hasznosíthatóak).

Eközben a kulturális minisztériumi tárca és a Nemzeti Művelődési Intézet kezdeményezésére elindult azonban egy olyan szakmai folyamat, amely a kulturális terület alapszakjának visszaállítását indította el. A kulturális területnek 1956–2005 között folyamatosan indult önálló szakos képzése, azonban a bolognai átalakítás következtében ez a terület az andragógia szak alá került, kvázi az Andragógia Szakbizottság így tudta „megmenteni” a szakot és vele a szakmát, és így a kulturális terület nem kapott önálló alapszak indítására lehetőséget. A 2005-ben induló utolsó művelődésszervező évfolyamok 2010-ben végeztek (leszámítva néhány, halasztással később végzőt). 2006-tól kezdve így folyamatosan napirenden volt mind a kulturális szakmai megbeszéléseken, konferenciákon, mind a kulturális minisztériumban, mind a korábban kulturális területen oktató felsőoktatási intézményekben, hogy a kulturális terület a bolognai átalakulás áldozatává vált, miközben csak az állami közművelődési intézmények száma meghaladja a 3000 intézményt országos

szinten, és emellett számos kulturális célú civil és profitorientált szervezet igényelne ilyen végzettségű szakembereket az utánpótláshoz.¹ 2006-tól kulturális területen csak úgy lehetett továbbtanulni, hogy andragógia alapszakon művelődésszervező szakirányt választ a hallgató (amiben mindössze 1 év a szakirányú képzési rész), majd ezt követően továbbtanulhatott kulturális mediáció mesterszakon. Ez a szakmai ismeretek átadását jelentősen nehezítette. Az 1 éves szakirányú képzés csak az alapok elsajátítására volt elegendő, a mesterszakra pedig csak a hallgatók töredéke ment továbbtanulni, és a szakirány rövidege miatt ők is kevés előismerettel.

2012-ben az akkori Andragógia Szakbizottság (ma Művelődéstudományi és Andragógiai Szakbizottság), a Magyar Művelődési Intézet (ma Nemzeti Művelődési Intézet) és az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztálya kezdeményezte az alapszak helyreállítását. A bizottságban az Intézet és a Főosztály delegált munkatársain kívül a felsőoktatási és kulturális intézmények szakemberei is helyet kaptak. A bizottság munkájának eredményeképpen született meg a **közösségszervezés alapszak**.² A képzési és kimeneti követelmény alapján: „Az alapképzési szak célja kulturális, humán, közösségi alapú társadalmi- és gazdaságszervező munkát végző szakemberek képzése, akik el tudják látni művelődési, egyházi, civil, vállalkozói és nonprofit szervezetek, állami vagy önkormányzati intézmények, integrált, többfunkciós szervezetek, intézmények működtetését, képesek helyi, közösségi szinten a művelődés, az ifjúság, a felnőttképzés társadalmi és gazdasági helyzetének fejlesztésével összefüggő állami feladatellátást megszervezni, meghatározott in-

2. ábra: A szakemberképzés Bologna-piramisa 2017-től

tézményszintek esetében azt irányítani.” Az alapszakhoz három szakirány kapcsolódik. A *kulturális közösségszervező* a közművelődési szervezetek és intézmények, az *ifjúsági közösségszervező* az ifjúsági szervezetek és intézmények, a *humánfejlesztő* pedig a felnőttképzési szervezetek és intézmények keretében látja el a tervező, szervező, irányító feladatokat. A képzés akkreditálására 2016 őszén került sor, és 2017 szeptemberében indultak az első évfolyamok. A szak létrejöttével az andragógia alapszak létjogosultságát semmiképpen nem vonta kétségbe. A két szak szakemberei más-más szakterületekhez kapcsolódnak: az andragógus a felnőttek képzését, elhelyezkedését, karrierútját segíti, míg a közösségszervezés alapszakon végzett kulturális szakember a közösségi művelődés különböző szinterein óvodáskortól időskorig segíti a közösségi, kulturális, társadalmiszervező folyamatokat. Ennek ellenére a felsőoktatás-politikai döntés értelmében az andragógia alapszak 2016 szeptemberében indulhatott utoljára, ezt követően csak mesterképzés keretében kerülhet sor andragógiai

tanulmányokra. Ezt az űrt kívánja legalább részlegesen betölteni a közösségszervezés alapszak humánfejlesztő szakiránya. Lényegében a helyzet a 2006-os állapothoz hasonló, csak ellentétes orientációval: akkor a közművelődési szakemberképzés került az andragógia alapképzés szakiránya keretébe, most a felnőttképzési szakemberképzés kerül a közösségszervező alapképzés szakiránya keretébe. És indulhat a szakmai lobbis a felnőttek képzésével foglalkozó szakemberek alapszakjának újbóli megteremtésére. 2017-re viszont felépült a közművelődési terület Bologna-piramisa, ami által a közművelődési területen alap-, mester- és osztatlan mesterképzés vezet a doktori képzésig. (2. ábra)

Szakemberképzésünk néhány konklúziója

A népművelőtől az andragóguson át a közösségszervezőig terjedő képzési ívben vannak időtálló, a közel 65 év alatt csak kisebb mértékben változó, valamint megújuló, jelenleg új szemléletű tartalmak

1 lásd: Közművelődési statisztika

2 Létrehozta a 18/2016. (VIII. 05.) EMMI rendelet

és módszerek. **Időtálló tartalom** képzésünk 65 évében többek között a művelődéstörténet és művelődésemélet, az andragógiatörténet és az andragógiai elméletek oktatása, és mindezekhez szemléleti jegyként az egykor permanens nevelésnek, ma egész életen át tartó tanulásnak és művelődésnek nevezett szemlélet, a közösségekben való gondolkodás, valamint az önnevelés, önfejlesztés, önművelés szemlélete. **Időtálló módszer** a szakemberek kommunikációs készségeit fejlesztő előadói készségfejlesztés kiselőadások, viták keretében, a meggyőzőkészséget fejlesztő szemináriumi vitamódszer, valamint a gyakorlati terep ismerete, és ezáltal a képzésnek a gyakorlathoz való közelsége. **Megújuló tartalom** – elsődlegesen a gyakorlathoz és a munkaerőpiachoz igazodva – a jogi szabályozás és a minőségbiztosítás ismeretei, az IKT (információs és kommunikációs technológia) ismerete, a menedzsment ismeretek, különösen az emberi erőforrás menedzsment (EEM) és a projekt ciklus menedzsment (PCM). Ezek elsajátításához kapcsolódóan **újyszerű módszer** a tréningmódszer, a projektmódszer és a kompetencia alapú képzés általánossá váló szemlélete.

A képzések **perspektivikus** fejlesztése a közművelődés szakma jövőjének alapja: a települések fejlődésének alapja a közösségi lét, a közösségek támogatásához pedig szintérre és szakemberre van szükség. Mindennek a folyamatnak az alapja a szakemberek léte, ezért a szakmai és tudományos utánpótlásról való gondoskodás a közművelődési szakmában is meghatározó feladat. A Nemzeti Művelődési Intézet együttműködve a felsőoktatási intézmények hálózatával, a szakmai és tudományos közművelődési hálózatokkal aktívan végzi ezt a folyamatos fejlesztő tevékenységet az alábbi modell alapján. (3. ábra)

3. ábra: A közösségi művelődés szakmai és tudományos utánpótlás modellje

Az új szakok kialakulása nem csak a képzés nevének változását jelenti időről időre, így fontos a hozzá tartozó *igényes szakmai minőség kialakítása*, és ezáltal a képzés szakmai presztízsének növekedése. Az elhelyezkedési és szakosodási igények számbavételével párhuzamosan új helyzetet fog teremteni a mesterszakok fellendülése. Ennek hatékony és igényes működtetéséhez azonban szükség van a folyamatos *szakmai párbeszédre*, amely során kialakulhatnak, illetve erősödhetnek az elméleti, fogalmi alapvetésekre irányuló *kutatások*, valamint az empirikus kutatások egyaránt, és ezáltal erősödhet a szakma tudományos megalapozottsága, tudomány-rendszertani beágyazottsága. Ehhez a munkához szükség van a szakmai együttműködések további erősítésére szakmán belül és más (különösen rokon) szakmákkal egyaránt, és ezt különösen kifejezhetjük közös, szakmai

vitákra és beszélgetésekre is lehetőséget nyújtó tudományos *konferenciák* működtetésével, hazai és nemzetközi szinten elismert *szakfolyóiratok* működtetésével, *szakkönyvek* és *szakkönyvsorozatok* kiadásával. Mindez a tudományos színvonal emelkedésével, és a szakmában fokozatot szerzettek számának növekedésével járhat együtt, ami tovább segíti a szakmai presztízs és perspektíva megalapozását. Úgy gondoljuk, hogy a szakmában, a szakmai intézményekkel és szakemberekkel több évtizede fennálló *együttműködés*, és az ezt tovább erősítő közös felsőoktatási *konzorciumi munka* jó alapokat jelent ezekhez a kihívásokhoz: a szakma képviselői már több alkalommal jól bizonyították összetartozásukat, együtt és egymásért munkálkodásukat. Ezt a tendenciát szükséges erősíteni és egységesíteni az elkövetkezendő időszakban is a közművelődési képzési területen a szakmánkban.

Források

Balipap Ferenc (szerk.) (2006): Az illegitim andragógusképzés megteremtője. In: *memoriam Durkó Mátyás*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet

Boros Sándor (1986): Durkó Mátyás 60 éves. In: Soós Pál – Sz. Szabó László (szerk.) (1986): *Tömegkultúra és közművelődés*. [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 7-8. szám.] Debrecen, KLTE, 5-20. p.

Durkó Mátyás (1986): Tudományos bibliográfia 1950-1985. In: Soós Pál – Sz. Szabó László (szerk.) (1986): *Tömegkultúra és közművelődés*. [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 7-8. szám.] Debrecen, KLTE, 21-49. p.

Durkó Mátyás (1990): A népművelés és a felnőttnevelés történeti fejlődésének vázlata. In: Uő. – Sári, Mihály: *Bevezetés a közművelődéseméleti ismeretekbe*. Bp., Tankönyvkiadó

Durkó Mátyás (1995): Az andragógiai képzés alakulása a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. [Művelődéstudomány sorozat 2. kötet.] Debrecen, Kvalitás Kiadó

Durkó Mátyás (1997): Az andragógia mint tudomány szerepe az egyetemi művelődési menedzserképzésben. In: Rubovszky Kálmán (szerk.): *Művelődéstudományi tanulmányok*. [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 16. szám.] Debrecen, KLTE, 7-15. p.

Durkó Mátyás (1998): Bevezetés a felnőttnevelési kutatások történetébe. In: Maróti Andor – Rubovszky Kálmán – Sári Mihály (szerk.): *A magyar felnőttoktatás története*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet – Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszéke – Jászberényi Tanítóképző Főiskola Közművelődési és Felnőttnevelési Tanszék – Német Népfőiskolai Szövetség

Nemzetközi Együttműködési Intézete Budapesti Projektirodája, 72-78. p.

Hidy Péter (2001): Művelődés-szervezők szerepfelfogása és pályaképe. In: Török József (szerk.): *Az elhangzott előadások gyűjteménye – III. Közművelődési Nyári Egyetem (Szeged, 2001. június 26-28.)*. Szeged, Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ, 19-38. p.

Juhász Erika (2016): A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon. Debrecen, Csokonai Kiadó

Karácsony Sándor (1947): Felnőttek nevelése. In: *Új Szántás*, 4. szám

Kende István (1956): A népművelés szak megindulása alkalmából. In: Soós Pál – Sz. Szabó László (szerk.) (1986): *Tömegkultúra és közművelődés*. [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 7-8. szám.] Debrecen, KLTE

Maróti Andor (2006): A népműveléstől az andragógiáig. A népművelési szakképzést meghatározó szemlélet átalakulása. In: *Szín*, 5. szám, 2-5. p.

Maróti Andor et al. (2005): Dr. Durkó Mátyás egyetemi tanár emlékére. In: http://www.feflearning.hu/hun/doc/Durko_Matyasra_emlekezunk.doc

Rubovszky Kálmán (1994): A kulturális (művelődési) menedzsment lényege, oktatása Európában és hazánkban. In: Uő – Sz. Szabó László (szerk.): *Művelődéstudományi tanulmányok*. [Acta Andragogiae et Culturae sorozat 15. szám.] Debrecen, KLTE, 7-19. p.

Sári Mihály (2000): A felnőttképzés praxisa és a felnőttképzők oktatása egyetemeken, főiskolákon. In: Hinzen, Heribert – Koltai Dénes (szerk.): *Felnőttoktatás az ezredfordulón: Perspektívák, tapasztalatok, dokumentumok*. [Felnőttoktatás, továbbképzés és élethosszig tartó tanulás sorozat 23. kötet.] Bp., IIZ/DVV, 327-348. p.

T. Kiss Tamás (2000): A népnevelőtől a kulturális menedzserig. Fejezetek a népművelőképzés fejlődéstörténetéből. [Felnőttoktatás, továbbképzés és élethosszig tartó tanulás sorozat 25. kötet.] Budapest, IIZ/DVV – Új Mandátum Kiadó

DR. JUHÁSZ ERIKA PhD okleveles művelődési és felnőttképzési menedzserként a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett 1998-ban, majd ugyanitt (az akkor már Debreceni Egyetemen) szerezte meg a PhD fokozatát 2005-ben. A Debreceni Egyetem oktatója több mint 20 éve, jelenleg tanszékvezető docense. Emellett 2015 óta a Nemzeti Művelődési Intézetben a Kárpát-medencei magyar közművelődés képzési és kutatási folyamatainak vezetője, jelenleg mint szakmafejlesztési igazgató. Elnöke az MTA Debreceni Akadémiai Bizottság Művelődéstudományi Munkabizottságának, tagja az MTA PTB Andragógia Albizottságának, valamint Nevelésszociológiai Albizottságának. Elnöke a KultúrÁsz Közhasznú Egyesületnek, alelnöke többek között a Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesületének. Főszerkesztője a Kulturális Szemle folyóiratnak, az Acta Andragogiae et Culturae, a Pallas Debrecina, valamint a Tudástár a közösségi művelődésben kötet-sorozatoknak. Szerkesztőbizottsági tagja a Polymatheia Művelődés- és neveléstörténet, a Hungarian Educational Research Journal, valamint a Scientific Journal: Psychology and Patopsychology of Child nemzetközi folyóiratoknak. Fő kutatási témái a közművelődés és felnőttképzés intézmény- és tevékenységrendszere, valamint a kulturális tanulás.